

Article Arrival : 19/11/2021

Published : 30.12.2021

Doi Number <http://dx.doi.org/10.26449/sss.3711>Reference Öztürk, M. & Gençer Duman, Ö. (2021). "BİST Gıda, İçki Ve Tütün Sektöründe Faaliyet Gösteren Firmaların Covid-19 Öncesi İle Covid-19 Dönemi Finansal Performanslarının Karşılaştırılması" International Social Sciences Studies Journal, (e-ISSN:2587-1587) Vol:7, Issue:92, pp:5520-5529

BİST GIDA, İÇKİ VE TÜTÜN SEKTÖRÜNDE FAALİYET GÖSTEREN FİRMALARIN COVID-19 ÖNCESİ İLE COVID-19 DÖNEMİ FİNANSAL PERFORMANSLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Comparison of the Financial Performances of the Companies Operating in the BIST Food, Beverage and Tobacco Sector Pre-Covid-19 and the Covid-19 Period

Doç. Dr. Meryem ÖZTÜRK

Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, İşletme Bölümü, Erzurum/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5221-3989>

Öğr. Gör. Özge GENÇER DUMAN

Erzurum Teknik Üniversitesi, Proje Koordinasyon Uygulama ve Araştırma Merkezi, Erzurum/TÜRKİYE
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5997-0541>

ÖZET

Covid-19 pandemisi farklı ülkelerde sağlık, ekonomi, ulaşım, turizm vb. birçok sektörü ciddi boyutlarda etkilemektedir. Diğer sektörler gibi gıda ve içecek sektörü de küresel ekonominin birçok sektöründe büyük kayıplara neden olan Covid-19 pandemisinden etkilenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın amacı BİST gıda, içki ve tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi finansal performanslarını oran analizi ile karşılaştırmaktır. Firmaların Covid-19 öncesi dönemi ile Covid-19 dönemi finansal performansları (likidite, kârlılık, faaliyet ve kaldırma rasyoları açısından) arasında anlamlı farklılık olup olmadığı Wilcoxon işaretli sıra testi ile incelenmiştir. Çalışma sonucunda Covid-19 döneminde Covid-19 öncesi döneme kıyasla cari oran, nakit oran, aktif kârlılık, esas faaliyet kâr marjı, net kâr marjı, alacak devir hızı, stok devir hızı, özsermaye/toplam aktifte artış; aktif devir hızı ve toplam borç/toplam aktifte azalış meydana gelmiştir. Ancak bu farklardan sadece nakit oran, aktif kârlılık ve stok devir hızı istatistiki olarak anlamlıdır.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Firma performansı, BİST gıda, içki ve tütün sektörü

ABSTRACT

The Covid-19 pandemic seriously affects many sectors of health, economy, transportation, tourism etc. in different countries. Like other sectors the food and beverage sector has been affected by the Covid-19 pandemic, which has caused great losses in many sectors of the global economy. In this context, the purpose of the study is to compare with the ratio analysis the financial performances of the companies operating in the BIST food, beverage and tobacco sector pre-Covid-19 period and during the Covid-19 period. Whether there is a significant difference between the financial performances (in terms of liquidity, profitability, activity and leverage ratios) of the companies in the pre-Covid-19 period and the Covid-19 period was examined with the Wilcoxon signed rank test. As a result of the study, there has been an increase in the current ratio, cash ratio, return on assets, operating profit margin, net profit margin, receivables turnover, inventory turnover, equity/total assets and a decrease in the asset turnover and total debt/total assets in the Covid-19 period compared to the pre-Covid-19 period. But from these differences, only cash ratio, return on assets and inventory turnover are statistically significant.

Key Words: Covid-19, Firm performance, BIST food, beverage and tobacco sector

1. GİRİŞ

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkan SARS-CoV-2 (şiddetli akut solunum sendromu koronavirüsü-2) olarak bilinen yeni koronavirüsü (Covid-19) küresel biçimde hızla yayılarak 11 Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından pandemi ilan edilmiş (Lai vd., 2020: 2; Pellino & Spinelli: 2020: 720); aynı tarihte Türkiye'de ilk Covid-19 virüs vakası kayıtlara geçmiştir. Dünya genelinde Covid-19 pandemisinin olumsuz sonuçları geniş çapta farklılık göstermekte iken çoğu ülkede hastalık ve ölüm yükü önemli düzeydedir. 16 Kasım 2021 tarihi itibarıyla küresel ölçekte DSÖ'ye bildirilen Covid-19'a bağlı 5.104.899 ölüm; onaylanmış vaka sayısı ise 253.640.693 olarak kayıtlara geçmiştir

(<https://covid19.who.int/>). Türkiye’de 30.10.2021-05.11.2021 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığı tarafından bildirilen verilere göre Covid-19 kaynaklı toplam vaka sayısı 8.178.901 ve toplam ölüm sayısı 70.724’tür (<https://covid19.saglik.gov.tr>).

Covid-19 pandemisi nedeniyle tüm dünya bilinmeyen bir hastalıkla karşı karşıya kalmış ve virüsün yayılmasını engellemek amacıyla hükümetler virüsle mücadele kapsamında bir dizi önlem almaya çalışmıştır. Virüsün yayılmasını önlemek için alınan bireysel önlemler arasında ilk olarak koruyucu ekipman kullanımı (maske takmak), hijyen teşviki (elleri sık sık yıkamak veya dezenfekte etmek), izolasyon ve kişiler arasındaki sosyal mesafeyi koruma yer almıştır (Son, 2021: 375). Ardından kamu önlemleri kapsamında okulların yüz yüze eğitime ara vermesi, bazı işyerlerinin (restoran, cafe, kuaför vb.) faaliyetlerine ara vermesi, grup etkinliklerinin ve toplantılarının iptal edilmesi, yurtiçi ve yurtdışı seyahat kısıtlamaları, nüfus yoğunluğunun azaltılması için belirli zamanlarda sokağa çıkma kısıtlamaları uygulanmıştır (Taylan vd., 2021: 2484). Bu durumda Covid-19 pandemisinin sektörler üzerindeki ekonomik etkileri kurum/kuruluşların faaliyet alanlarına göre olumlu ve/veya olumsuz yönde olmuştur. Şöyle ki ev dışı alanlarda faaliyet gösteren özellikle insan hareketliliğinin fazla yaşandığı ve ülke ekonomisi içerisindeki payının yüksek olduğu hava taşımacılığı, turizm, üretim, ticaret gibi sektörlerin pandemiden olumsuz etkilendiği; evde vakit geçirenlere hizmet veren bilgi ve internet, sağlık ve hijyen ürünlerinin temel ürün olduğu sektörlerin ise görece olarak olumlu etkilendiği söylenebilir (Cavlak, 2020: 147; Jones, 2020a; Jones, 2020b; Jones, 2020c. akt. Şahin, 2020: 96). Global Times (2020) tarafından yayımlanan (<https://www.globaltimes.cn/content/1185119.shtml>) “COVID-19: How does it affect the world of work?” başlıklı raporda Covid-19’un ekonomi üzerindeki sektörel etkisi yüksekte düşüğe doğru konaklama ve gıda hizmetleri, üretim, emlak, ticari ve idari faaliyetler, toptan ve perakende ticaret, motorlu taşıtlar, sanat, eğlence ve diğer hizmetler, ulaşım, depolama, iletişim, inşaat, finans ve sigorta faaliyetleri, madencilik ve taş ocakçılığı, tarım, ormancılık ve balıkçılık, eğitim, kamu yönetimi, savunma, insan sağlığı, sosyal hizmet faaliyetleri, kamu hizmetleri olarak sıralandığı belirtilmiştir (Cavlak, 2020: 147). Covid-19 pandemisi farklı endüstrilerde ve bölgelerde sağlık, ekonomi, ulaşım ve diğer alanları önemli ölçüde etkilemiştir. Karantina uygulamalarının bir sonucu olarak kısıtlamaların uygulanması harcama gücünün zayıflamasına ve durgun bir ekonomiye neden olmuştur (Shen vd. 2020: 2213). Ekonomiye ve istihdam oluşturmaya önemli katkı sağlayan turizm, konaklama, havacılık, tekstil, tarım, inşaat ve değerli taşlar/mücevherat gibi sektörler pandemi sürecinde on milyonlarca kayıp yaşadığını bildirmiştir (Debata et al., 2020: 3). Diğer sektörler gibi gıda ve içecek sektörü de küresel ekonominin birçok sektöründe büyük kayıplara neden olan Covid-19 pandemisinden etkilenmesi muhtemeldir. Gıda ve içecek endüstrisi insanlığın en temel ihtiyaçlarından bazılarını karşılayan ve dünyada hızla büyüyen sektörlerden biridir. Bu sektör ulusal ve uluslararası ekonomilerde hayati bir rol oynamaktadır. Bu nedenle Covid-19 pandemisinin sektörler üzerindeki etkilerinin araştırılması ve bu etkilerle mücadele edilebilmesi için potansiyel stratejilerin değerlendirilmesi oldukça önemlidir (Chowdhury vd., 2020: 2). Gıda imalat sektörü için Covid-19’un etkisiyle üretim faaliyetlerine yönelik kısıtlamaların diğer imalat ve hizmet sektörlerinde faaliyet gösterenler kadar ağır olmayıp birkaç nedenden ötürü bu sektör pandeminin olumsuz sonuçlarından büyük ölçüde izole edilmiştir. Bu nedenlerden birincisi bireylerde hayatta kalabilmek için gerekli olan yemek yeme ihtiyacıdır. İkincisi gıda üretim sektörüne yönelik politikaların geliştirilmesi gıda sektörünün hızlıca toparlanmasını sağlamıştır. Üçüncüsü daha fazla sermaye ve bilgi yoğun üretim faaliyetlerine sahip yiyecek-içecek imalatı yapan sektörlerin Covid-19 pandemisinden daha az etkilenmiş olmasıdır (Hailu, 2021: 178).

Covid-19 pandemisi insanların sosyal alışkanlıklarında derin izler bırakacak önemli değişikliklere yol açarak gıda güvenliğine yönelik tehditler konusunda endişelere neden olmuştur (Bolek, 2021: 14). Gıda dağıtımı ve perakende satışı da dâhil olmak üzere gıda sektörü insanların panikle gıda satın alması ve stoklaması sonucu baskı altına alınmıştır. Bu durum uzun ömürlü süt, makarna, pirinç ve konserve gibi temel gıda ürünlerinin kıtlığına ilişkin endişelerin artmasına sebep olmuştur. Gıda ürünlerine olan yüksek talep çevrimiçi gıda dağıtımını da etkilemiştir. Firmalar teslimatların geç ulaşması veya hiç ulaşmaması nedeniyle çok yoğun sipariş talepleriyle mücadele etmiştir. Bağımsız süpermarketler de gıda ürünlerine olan yüksek talepten etkilenmiştir. Panik satın almayı önlemek için süpermarketler tarafından birtakım önlemler alınmıştır. Bunlardan bazıları gıda ürünlerinin müşterilere ücretsiz teslimatı, aşırı kalabalıklaşmayı önlemek için herhangi bir zamanda izin verilen müşteri sayısına kısıtlamalar getirilmesi ve ürünlerini satın aldıkları tedarikçi sayısının artırılması yer almıştır (Nicola vd., 2020: 190).

Covid-19 pandemisi dünyanın hazırlıksız yakalandığı krizlerden biri olup toplumlarda başta halk sağlığı açısından olmak üzere sosyal ve ekonomik açıdan ağır bir yük oluşturmaktadır. Ekonomik anlamda daha öncede de belirttiği gibi birçok sektör de bu durumdan etkilenmiştir. Dolayısıyla pandemilerin firmaların performanslarına etkisinin değerlendirilmesi, pandemi öncesi ve süreci/sonrası finansal performanslarının karşılaştırılması literatüre katkı sağlayabilecektir (Devi vd., 2020: 228). Bu doğrultuda çalışmanın genel amacı BIST gıda, içki ve tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların Covid-19'un Türkiye'de ortaya çıktığı (11 Mart 2020) tarihten önceki ve pandemi sürecinde finansal performanslarının karşılaştırılmasıdır. Çalışmada 11 Mart 2020 tarihi başlangıç alınarak bu tarihten önceki (2018:Q2-2019:Q4) ve sonraki (2020:Q1-2021:Q3) çeyreklik verileri kullanılmıştır. Veriler arasındaki farklılıklar ile Covid-19 öncesi ve Covid-19 döneminde gıda, içki ve tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların performanslarına etkileri bazı finansal rasyolar açısından araştırılmıştır.

2. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

Covid-19'un ortaya çıkmasıyla birlikte literatürde ulusal ve uluslararası çok sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Covid-19 pandemisi sektörlerin bir kısmının finansal performansını olumlu yönde etkilerken büyük çoğunluğunu olumsuz yönde etkilemiştir. Covid-19'un firmalara olan finansal etkilerini inceleyen çalışmalardan bazıları ise aşağıdaki gibi özetlenebilir:

Devi vd., 2020 yılında yaptıkları çalışmada Covid-19 pandemisinin Endonezya Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmaların finansal performansı üzerindeki etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın örneklemini 9 sektör (tarım; madencilik; temel sanayi ve kimya; çeşitli sanayi; tüketim malları endüstrisi; emlak, gayrimenkul ve bina inşaatı, altyapı; kamu hizmetleri ve ulaşım; finans; ticaret, hizmet ve yatırım) ve 49 alt sektörü kapsayan 214 şirketten oluşmaktadır. Çalışmada veriler 2019:Q2-2020 Q2 dönemini kapsamakta olup verilerin analizinde parametrik olmayan istatistiklerden Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Covid-19 sırasında firmaların kaldıraç oranı (toplam borç/özsermaye) ve faaliyet oranında (alacak devir hızı) artış; likidite oranı (cari oran) ve kârlılık oranında (aktif kârlılık) düşüş olduğu gözlemlenmiştir. Covid-19 öncesinde ve sırasında firmaların likidite oranı ve kaldıraç oranında istatistiksel olarak önemli bir fark olmadığı; kârlılık oranı ve faaliyet oranında önemli bir fark olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Likidite oranı, kârlılık oranı ve faaliyet oranında artış yaşanan sektör tüketim malları sektörü iken likidite oranı ve kârlılık oranında düşüş yaşanan sektörlerin emlak, gayrimenkul ve bina inşaatı, finans, ticaret, hizmetler ve yatırım sektörü olduğu tespit edilmiştir.

Demir (2020) tarafından yapılan çalışmada Covid-19'un BIST 100'de yer alan enerji, imalat, madencilik, mali, teknoloji, toptan ve perakende, ulaştırma ve haberleşme sektörlerinde faaliyet gösteren 84 firmanın finansal tablolarına etkileri oran analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada Ocak-Haziran 2019 dönemi ile Ocak-Haziran 2020 dönemleri ele alınmıştır. Oran analizi sonucunda enerji, imalat, toptan ve perakende sektörlerinde likidite oranlarında iyileşme; diğer sektörlerde gerileme olduğu belirlenmiştir. Mali yapı oranları açısından imalat, teknoloji, ulaştırma ve haberleşme sektörlerindeki oranların önceki yıla göre daha iyi olduğu gözlemlenmiştir. Toptan ve perakende sektörleri dışındaki diğer sektörlerde varlık kullanım oranları gerilemiştir. Enerji, teknoloji, toptan ve perakende sektörü dışındaki diğer sektörlerde Covid-19'un etkisiyle dönem kârlılarının düştüğü, teknoloji sektörü dışında tüm sektörlerde ticari borç ödeme süreleri ve alacak tahsil sürelerinin uzadığı tespit edilmiştir.

Aifuwa vd. (2020) tarafından incelenen çalışmada Covid-19 pandemisinin Nijerya'daki özel işletmelerin finansal ve finansal olmayan performansı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma için anket araştırma modeli kullanılmıştır. Veriler Nijerya'nın Lagos Eyaletindeki özel işletme sahiplerine ve mali analistlere uygulanan anketlerden elde edilmiştir. "Covid-19'un firmaların finansal performansı üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur." ve "Covid-19'un firmaların finansal olmayan performansı üzerinde olumsuz bir etkisi yoktur." şeklinde kurulan iki farklı hipotezin test edilmesinde doğrusal regresyon modeli kullanılmıştır. Kurulan 2 farklı regresyon modeli sonuçlarına göre Covid-19'un Nijerya'daki özel işletmelerin hem finansal hem de finansal olmayan performansını anlamlı ve olumsuz yönde etkilediği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle söz konusu çalışmada pandemi sonrasında özel işletmeleri aktif durumda tutabilmek için hükümetin teşvik paketlerine veya palyatif programlarına özel sektör işletmelerini dahil etmesi gerektiği savunulmuştur.

Yücel ve Durak 2021 yılında yaptıkları çalışmada Covid-19'un BİST'te işlem gören imalat sektörü firmaları üzerindeki finansal etkisini finansal oranlar kullanarak belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmanın veri setini 166 firmanın 2019:Q2-2020:Q2 (Covid-19 öncesi ve süreci) dönemi mali tablo verileri

oluşturmaktadır. Finansal oranlar açısından iki dönem arasında fark olup olmadığının analiz edilmesinde veriler normal dağılım göstermediğinden Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre iki dönemin finansal oran ortalamalarında imalat sektörünün tamamı için likidite oranlarından cari oran, asit test oran, nakit oran; faaliyet oranlarından stok devir hızı, stok devir süresi ve aktif devir hızı; mali yapı oranlarından uzun vadeli yabancı kaynak oranı; kârlılık oranlarından ise aktif kârlılık açısından iki dönem arasında %5 önem düzeyinde anlamlı farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Genel olarak imalat sektörü firmalarının; alt sektörlerden ise en çok ana metal sanayi ile tekstil, giyim eşyası ve deri sektörlerinin hasılatlarında ve kârlılıklarında düşüş olduğu; gıda, içecek ve tütün sektörlerinin hasılatlarında ve kârlılıklarında artış olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca pandemi sürecinde ilaç, dezenfektan, temel gıda, ambalaj gibi talebi artan ürünleri üreten firmaların olumlu yönde etkilendiği söylenebilir.

Yıldırım ve Kılıç (2021) Covid-19'un BIST ulaştırma endeksinde yer alan firmalar üzerindeki etkilerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmalarında 2019:Q2-2020:Q3 dönemlerine ait firmaların finansal tablolarını dikkate alarak finansal oranları incelenmiştir. Finansal tablolardan elde edilen oranlar ile ulaştırma sektörünün Covid-19 öncesi ve sonrası finansal yapı oranları, kârlılık oranları, likidite oranları ve varlık kullanım oranları ele alınmış; firmaların Covid-19'dan olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Amnim vd. (2021) tarafından incelenen çalışmada Covid-19'un Nijerya Menkul Kıymetler Borsası sağlık hizmetleri ve tüketim malları sektörlerinde işlem gören toplam 10 firmanın likiditesi ve kârlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Çalışmada Covid-19 pandemi dönemi öncesi (2017-2018 yılı) ile Covid-19 pandemi dönemi sürecinde (2019-2020 yılı) firmaların likidite ve kârlılıklarının kıyaslanması amacıyla nedensel karşılaştırma deseni kullanılmıştır. Veriler Wilcoxon işaretli sıra testi ile analiz edilmiştir. Çalışmanın bulguları Covid-19'un araştırma kapsamındaki firmaların likidite ve kârlılığını istatistiksel olarak önemli ölçüde etkilediğini göstermiştir.

Özdemir ve Akçakanat (2021) tarafından yürütülen çalışmada BIST'te işlem gören turizm ve havayolu taşımacılığı firmalarından 15 firmanın finansal rasyoları (cari oran, satışlardaki değişim oranı, esas faaliyet kâr marjı, net kâr marjı, özsermaye kârlılığı ve finansal kaldıraç oranları) ile analiz gerçekleştirilmiş olup 2018:Q1-2020:Q3 dönemleri arasında oluşan mali oranlar üzerinden sektör ortalamaları hesaplanarak karşılaştırma yapılmıştır. Ayrıca oranlara dayalı olarak Covid-19 etkisi ile dönemler arasında önemli bir farklılık olup olmadığı Wilcoxon işaretli sıra testi ile analiz edilmiştir. Test sonuçlarına göre satışlardaki değişim, esas faaliyet kâr marjı ve özsermaye kârlılığı oranlarında hem altı hem de dokuz aylık sonuçlarda; net kâr marjında ise sadece altı aylık sonuçlarda Covid-19 öncesi döneme göre istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir.

Khan (2021) yaptığı çalışmada Covid-19'un Hindistan hızlı tüketim malları sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal performanslarını likidite, kârlılık, faaliyet, marj ve kaldıraç oranları ile değerlendirmiştir. Çalışma 5 yıllık (2017-2021) finansal verilere dayanmaktadır. Genel olarak sonuçlar ele alındığında Covid-19'un hızlı tüketim malları sektöründe yer alan firmaların likidite, kârlılık ve faaliyet oranlarının ortalamalarının düştüğü görülmektedir. Dolayısıyla söz konusu çalışma Covid-19'un Hindistan hızlı tüketim malları sektöründe yer alan firmaların performansları üzerinde olumsuz bir etkisinin olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Özcan (2021) tarafından yürütülen çalışmada BIST'te işlem gören turizm ve ulaştırma sektörlerindeki firmaların etkinlikleri değerlendirilmiştir. Çalışmada BIST turizm ve ulaştırma endeksinde verileri temin edilen 12 firmanın 2019:Q1-2020:Q3 dönemlerini kapsayan mali tablo verileri kullanılmıştır. Verilerin analizinde veri zarflama analizi (VZA) ve Tobin q oranından yararlanılmıştır. Çalışmada girdi değişkeni olarak cari oran ve finansal kaldıraç oranı; çıktı değişkeni olarak ise aktif kârlılık, net kâr marjı oranı ve faaliyet giderleri+satışların maliyeti/satışlar oranı kullanılmıştır. VZA analizine göre Covid-19'un ulaştırma ve turizm sektörlerindeki firma performanslarını olumsuz etkilemediği; Tobin q oranına göre ise olumsuz etkilediği sonucuna varılmıştır.

3. YÖNTEM

Çalışmada Covid-19 öncesi dönem (2018:Q2-2019:Q4) ve Covid-19 döneminde (2020:Q1-2021:Q3) BIST gıda, içki ve tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların finansal performanslarını analiz etmek için finansal rasyo analizi kullanılmıştır. Firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemlerinde finansal tablolarından elde edilen oranlar arasında farklılık olup olmadığını belirlemeye yönelik oluşturulan analizi test etmek için öncelikle değişkenlerin normal dağılıma uygun olup olmadığı incelenmiştir. Yapılan

Shapiro-Wilk testine göre değişkenlerin normal dağılıma uygun olmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle araştırmada iki popülasyonun ortalamasını karşılaştırmak için önce-sonra çalışmalarında kullanılan istatistiki bir teknik (Daryanto ve Nurfadilah, 2018: 12) olan Wilcoxon işaretli sıra testi kullanılmıştır. Veriler Finnet mali analiz programından (www.finnet.com) elde edilmiştir. BİST gıda, içki ve tütün sektöründe 32 firma faaliyet göstermekte olup eksik veri nedeniyle 9 firma araştırmaya dâhil edilmemiştir. Bu durumda çalışmanın örneklemini 23 firmadan oluşmaktadır. Firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi finansal durumları likidite oranları, kârlılık oranları, faaliyet oranları ve kaldıraç oranları açısından incelenmiştir.

3.1. Likidite Oranları

Likidite oranları firmaların kısa vadeli borçlarını ödeme kapasitesini ölçer. Başka bir ifadeyle likidite oranları bir firmanın normal faaliyetlerini karşılamak için sahip olduğu nakit seviyesinin ve aynı zamanda kısa vadeli borçları ile dönen varlıklarını ne kadar iyi uyumlaştırdığının bir göstergesidir. Çalışmada likidite oranlarını temsilen cari oran ve nakit oran kullanılmıştır. Cari oran firmaların kısa vadeli varlıkları ile kısa vadeli yükümlülüklerini ödeme gücünü ölçer. Yani bu oran işletmenin kısa vadeli finansal taahhütlerini karşılayabilme kapasitesini gösterir (Daryanto ve Nurfadilah, 2018: 13; Finch, 2008: 2). Oranın düşük olması işletmenin mevcut yükümlülüklerini karşılamadaki yetersizliğini ve yetersiz işletme sermayesini gösterir. Oranın yüksek olması ise fonların verimsiz kullanıldığının bir göstergesidir (Babalola ve Abiola, 2013: 135). Çalışmada kullanılan diğer likidite oranı nakit oranıdır. Nakit oranı firmaların kısa vadeli borçlarını sadece nakit ve nakit benzerleri ile ödeyebilecekleri likiditesini ölçer. Bu oran 1'in üzerinde ise firmanın kısa vadeli yükümlülüklerini sadece nakit ve nakit benzerleri ile ödeme kabiliyetine sahip olduğu anlamına gelir. Bu oran 1'in altındaysa firmanın mevcut yükümlülüklerini ödemek için nakit ve nakit benzerlerinden daha fazlasına ihtiyacı var demektir (Daryanto ve Nurfadilah, 2018: 13). Tablo 1'de firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi cari oran ve nakit oranı arasındaki farka ilişkin Wilcoxon işaretli sıra testi değerleri ve Tablo 2'de ise bu oranlara ilişkin tanımlayıcı istatistiki bilgiler yer almaktadır.

Tablo 1. Firmaların Covid-19 Öncesi ve Covid-19 Dönemi Likidite Oranlarının Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Değerleri

	Covid Dönemi- Covid Öncesi	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
Cari Oran	Negatif Sıra	8	11,75	94	-1,338	,181
	Pozitif Sıra	15	12,13	182		
	Eşit	0	-	-		
Nakit Oranı	Negatif Sıra	5	6,40	32	-3,244	,001
	Pozitif Sıra	18	13,56	244		
	Eşit	0	-	-		

Wilcoxon işaretli sıra testi sonuçları incelendiğinde çalışmaya konu olan firmaların cari oranlarının Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi ortalamalarında p değerinin 0,05'ten büyük olduğu, nakit oranının p değerinin ise 0,05'ten küçük olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle firmaların cari oran ortalamaları Covid-19 öncesi ve Covid-19 döneminde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemekte iken nakit oranı ortalamaları anlamlı seviyede farklılık göstermektedir. Firmaların Covid-19 döneminde cari oranlarındaki değişimleri incelendiğinde 15 firmanın cari oranında artış, 8 firmanın ise azalış; 18 firmanın nakit oranında artış, 5 firmanın nakit oranında azalış olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Firmaların Likidite Oranlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Min.	Max.	Ort.	Standart Sapma
Cari Oran	Covid Öncesi	23	,29	3,07	1,59	,816
	Covid Dönemi	23	,39	5,64	1,80	1,122
Nakit Oran	Covid Öncesi	23	,0036	1,44	,22	,328
	Covid Dönemi	23	,0001	1,87	,36	,421

Likidite oranlarına ilişkin tanımlayıcı istatistik tablosuna göre Covid-19 döneminde Covid-19 öncesine kıyasla firmaların hem cari oranlarında hem de nakit oranlarında artış olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Covid-19 öncesi cari oranın ortalama değeri 1,59 iken Covid-19 döneminde cari oranın ortalama değeri 1,80; Covid-19 öncesinde firmaların nakit oranı 0,22 iken Covid-19 döneminde 0,36 olarak tespit edilmiştir.

3.2. Kârlılık Oranları

Kârlılık bir firmanın kâr etme yeteneğini değerlendirmek için genel bir ölçüttür. Başka bir ifadeyle kârlılık firma yönetiminin firma için kâr yaratmadaki etkinliğini ölçmede kullanılır. Çalışmada aktif kârlılığı (ROA), esas faaliyet kâr marjı ve net kâr marjı kullanılmıştır. ROA firma varlıklarının kâr elde etme kabiliyetini ölçer; gelecekte yapılacak firma yatırımları için önemli bir kriter olarak dikkate alınır ve bu nedenle de firma kârlılığının göstergesi olarak kabul edilir (Arosa, Iturralde & Maseda, 2013). Esas faaliyet kâr marjı, firmaların satış faaliyetlerinin (satış politikalarının) nihai sonuçları hakkında bilgi vermektedir; aynı kategorideki firmaların rekabet kabiliyetleri açısından karşılaştırılmasında önem taşımaktadır (Yurdakul ve İç, 2003: 8). Net kâr marjı firmaların gerçekleştirdiği hasılat neticesinde ne kadar kâr yaratabilme potansiyeline sahip olduğunu göstermekte (Özdemir ve Akçakanat, 2021: 109) olup bu oran hesaplanırken firmaların tüm gelir ve giderleri dikkate alındığından firmaların faaliyet, yatırım ve finansman politikalarının tamamı hakkında bilgi sahibi olunmasını sağlar (İlgaz, 2017: 19). Firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemine ait ROA, esas faaliyet kâr marjı, net kâr marjı arasındaki farklara ilişkin Wilcoxon işaretli sıra testi değerleri Tablo 3'te ve tanımlayıcı istatistiki bilgileri ise Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 3. Firmaların Covid-19 Öncesi ve Covid-19 Dönemi Kârlılık Oranlarının Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Değerleri

	Covid Dönemi-Covid Öncesi	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
ROA	Negatif Sıra	8	9,75	78,00	-1,825	,048
	Pozitif Sıra	15	13,20	198,00		
	Eşit	0	-	-		
Esas Faaliyet Kâr Marjı	Negatif Sıra	11	10,64	117,00	-,639	,523
	Pozitif Sıra	12	13,25	159,00		
	Eşit	0	-	-		
Net Kâr Marjı	Negatif Sıra	7	15,29	107,00	-,943	,346
	Pozitif Sıra	16	10,56	169,00		
	Eşit	0	-	-		

İstatistiksel analiz sonuçlarına dayanarak firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 döneminde ROA'ları arasındaki farkın anlamlı olduğu; esas faaliyet kâr marjı ve net kâr marjları arasındaki farkın ise anlamsız olduğu gözlenmiştir. Covid-19 döneminde 15 firmanın ROA'sı, 12 firmanın esas faaliyet kâr marjı ve 16 firmanın net kâr marjı artış göstermiştir.

Tablo 4. Firmaların Kârlılık Oranlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Min.	Max.	Ort.	Standart Sapma
ROA	Covid Öncesi	23	-58,43	19,47	1,38	14,68
	Covid Dönemi	23	-11,14	18,50	6,07	7,07
Esas Faaliyet Kâr Marjı	Covid Öncesi	23	-5,22	24,67	7,67	8,14
	Covid Dönemi	23	-7,70	19,47	7,80	7,96
Net Kâr Marjı	Covid Öncesi	23	-12,14	23,89	3,72	9,63
	Covid Dönemi	23	-22,78	23,60	4,77	9,15

Covid-19 öncesinde firmaların ortalama ROA'sı 1,38; Covid-19 döneminde ise ortalama ROA'sı 6,07 olduğu belirlenmiştir. Covid-19 döneminde Covid-19 öncesi döneme kıyasla firmaların ROA ortalaması yaklaşık 3,4 kat artmıştır. Esas faaliyet kâr marjı oranının ortalama değeri Covid-19 öncesi dönem ile karşılaştırıldığında önemsenmeyecek düzeyde artış göstermiş iken net kâr marjundaki artış ortalama %28 oranında gerçekleşmiştir.

3.3. Faaliyet Oranları

İşletme faaliyetlerinin hangi ölçüde etkin ve verimli yürütüldüğünü ortaya koymak için faaliyet oranlarından yararlanılır. Çalışmada faaliyet oranlarını temsilen aktif devir hızı, alacak devir hızı, stok devir hızı kullanılmıştır. Aktif devir hızı, firma varlıklarının ne kadar etkin kullanıldığının ölçütüdür. Başka bir ifadeyle aktif devir hızı bir firmanın varlıkları aracılığıyla bir yılda kaç kez gelir elde ettiğinin bir göstergesidir (Farfan vd., 2017: 7). Alacakların devir hızı alacakların paraya dönüşme çabukluğu yani alacakların yılda kaç kez tahsil edildiğini gösterir. Stok devir hızı ise stokların firma tarafından yılda kaç kez satıldığını veya yerine konulduğunu açıklar (Daryanto ve Nurfadilah, 2018: 14). Tablo 5'te firmaların

Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi faaliyet oranları arasındaki farka ilişkin Wilcoxon işaretli sıra testi değerleri ve Tablo 6'da ise tanımlayıcı istatistik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 5. Firmaların Covid-19 Öncesi ve Covid-19 Dönemi Faaliyet Oranlarının Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Değerleri

	Covid Dönemi-Covid Öncesi	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
Aktif Devir Hızı	Negatif Sıra	13	14,42	187,5	-1,506	,132
	Pozitif Sıra	10	8,85	88,5		
	Eşit	0	-	-		
Alacak Devir Hızı	Negatif Sıra	10	10,70	107,00	-,943	,346
	Pozitif Sıra	13	13,00	169,00		
	Eşit	0	-	-		
Stok Devir Hızı	Negatif Sıra	15	13,13	197,00	-,1794	,043
	Pozitif Sıra	8	9,88	79,00		
	Eşit	0	-	-		

Tabloda görüldüğü üzere aktif devir hızı ve alacak devir hızı Covid-19 öncesi dönem ile Covid-19 sürecinde istatistiksel olarak anlamlı düzeyde farklılaşmamakta iken stok devir hızı anlamlı düzeyde farklılaşmaktadır. Firmaların Covid-19 döneminde faaliyet oranlarına ilişkin değişimleri incelendiğinde 10 firmanın aktif devir hızının, 13 firmanın alacak devir hızının ve 8 firmanın stok devir hızının arttığı görülmüştür.

Tablo 6. Firmaların Faaliyet Oranlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Min.	Max.	Ort.	Standart Sapma
Aktif Devir Hızı	Covid Öncesi	23	,23	4,74	1,16	,94
	Covid Dönemi	23	,28	2,78	,99	,55
Alacak Devir Hızı	Covid Öncesi	23	2,11	16,08	6,27	3,46
	Covid Dönemi	23	1,57	24,32	7,29	5,88
Stok Devir Hızı	Covid Öncesi	23	,98	244,49	16,82	49,88
	Covid Dönemi	23	,86	364,29	21,32	74,87

Aktif devir hızı oranının ortalama değeri Covid-19 öncesi dönem ile karşılaştırıldığında azalmış iken alacak devir hızı ve stok devir hızı artmıştır. Aktif devir hızı oransal olarak %15 azalmış, alacak devir hızı yaklaşık %16 ve stok devir hızı %27 artmıştır.

3.4. Finansal Yapı Oranları

Firmanın mali yapısını ve uzun vadeli borç ödeme gücünü gösteren oranlardır. Finansal yapı oranları bir firmanın nasıl finanse edildiğini analiz etmek, ne ölçüde finansal risk taşıdığını bilmek ve alacaklılar için paylarının ne kadar güvenli olduğu değerlendirmek için kullanılmaktadır (Bolak, 2010: 34). Çalışmada finansal yapı oranı olarak toplam borç/toplam aktif ve özsermaye/toplam aktif (Özsermaye olarak ana ortaklığa ait olan özsermaye kullanılmıştır.) oranları kullanılmıştır. Toplam borç/toplam aktif oranı işletmenin aktiflerinin ne kadarlık kısmının yabancı kaynaklarla finanse edildiğini gösterirken özsermaye/toplam aktif oranı varlıkların yüzde kaçının ortaklar ya da firma sahibi tarafından finanse edildiğini gösterir. Tablo 7'de firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi finansal yapı oranları arasındaki farka ilişkin Wilcoxon işaretli sıra testi değerleri ve Tablo 8'de ise tanımlayıcı istatistik bilgileri yer almaktadır.

Tablo 7. Firmaların Covid-19 Öncesi ve Covid-19 Dönemi Finansal Yapı Oranlarının Wilcoxon İşaretli Sıra Testi Değerleri

	Covid Dönemi-Covid Öncesi	N	Sıra ortalaması	Sıra toplamı	Z	p
Toplam Borç/ Toplam Aktif	Negatif Sıra	13	14,00	182,00	-1,338	,181
	Pozitif Sıra	10	9,40	94,00		
	Eşit	0	-	-		
Özsermaye/ Toplam Aktif	Negatif Sıra	10	8,60	86,00	-1,582	,114
	Pozitif Sıra	13	14,62	190,00		
	Eşit	0	-	-		

Araştırmaya dâhil edilen firmaların Covid-19 öncesi ve Covid-19 dönemi toplam borç/toplam aktif ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Firmaların toplam borç/toplam

aktif açısından Covid 19 öncesi ve Covid 19 döneminde 10 firmanın toplam borç/toplam aktif oranı artış gösterirken 13 firmanın toplam borç/toplam aktif oranı azalış göstermiştir. İncelenen 23 firmanın 13'ünün özsermaye/toplam aktif oranının Covid-19 dönemi ortalamalarının Covid-19 öncesi dönem ortalama değerlerine göre arttığı; 10'unun ise aynı dönemde azaldığı tespit edilmiştir. Ancak bu farklılık istatistiksel olarak anlamlı değildir. Başka bir ifadeyle Covid-19 pandemisinin firmaların finansal yapı oranlarına herhangi bir etkisi yoktur.

Tablo 8. Firmaların Finansal Yapı Oranlarına Ait Tanımlayıcı İstatistikler

		N	Min.	Max.	Ort.	Standart Sapma
Toplam Borç/	Covid Öncesi	23	26,29	396,54	70,35	73,28
Toplam Aktif	Covid Dönemi	23	16,87	92,93	54,43	19,58
Özsermaye/	Covid Öncesi	23	-296,54	73,71	27,25	73,02
Toplam Aktif	Covid Dönemi	23	7,07	83,04	43,53	20,54

Toplam borç/toplam aktif oranının ortalama değerinin Covid-19 öncesi dönem ile mukayese edildiğinde azaldığı görülmektedir. Bu oranın Covid-19 öncesi ortalaması 70,35; Covid-19 dönemi ortalaması ise 54,43 olarak bulunmuştur. Çalışmada ele alınan firmalardan birinin toplam borç/toplam aktif oranı uç değere sahiptir. Firma analiz kapsamı dışında bırakıldığında Covid-19 öncesi dönem toplam borç/toplam aktif oranı %55,52 iken Covid-19 döneminde bu oran %52,68'dir. Özsermaye/toplam aktif oranının ortalama değeri Covid-19 öncesi dönem ile kıyaslandığında artmıştır. Bu oranın Covid-19 öncesi ortalaması 27,25; Covid-19 dönemi ortalaması ise 43,53 olarak bulunmuştur. Ancak yine aynı firma analizden çıkarıldığında bu oran Covid-19 öncesi dönem için yaklaşık %42 iken Covid-19 dönemi için yaklaşık %45'tir.

4. SONUÇ

Covid-19 pandemisi Ocak 2020'den bu yana dünya çapında birçok ülkeyi ve bölgeyi başta sağlık olmak üzere sosyal ve ekonomik açılardan etkilemeye devam etmektedir. Bu olağanüstü olay ekonomik anlamda gelir akışlarının durmasına, küresel tedarik zincirinin bozulmasına, finansal piyasa oynaklığının artmasına ve milyonlarca insanın işlerini kaybetmesine yol açmıştır. Pandeminin dünya çapında tüm endüstrileri etkilerken ulaşım, eğlence, havacılık, tekstil ve konfeksiyon, inşaat gibi belirli endüstriler üzerinde daha ciddi etkileri olmuştur. Gıda ve içecek endüstrisi ise dünyada hızla büyüyen sektörlerden biri olup insanlığın temel ihtiyaçlarından bazılarını karşıladığı için küresel ekonomilerde önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda Covid-19 pandemisinin gıda ve içecek sektörü üzerindeki etkilerinin araştırılması ve bu etkilerin bertaraf edilebilmesi için politikaların geliştirilmesi açısından araştırılması çalışmanın motivasyonunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı BİST gıda, içki ve tütün sektöründe faaliyet gösteren firmaların Covid-19 öncesi (2018:Q2-2019:Q4) ile Covid-19 dönemi (2020:Q1-2021:Q3) finansal performansları arasında farklılık olup olmadığını incelemektir. 23 firmanın ele alındığı çalışmada firmalar likidite oranları, kârlılık oranları, faaliyet oranları ve finansal yapı oranları açısından karşılaştırılmıştır.

Çalışma sonucunda Covid-19 sürecinde firmaların likidite açısından cari oran ve nakit oran ortalama değerlerinde artış; kârlılık oranları açısından ROA, esas faaliyet kâr marjı, net kâr marjı ortalama değerlerinde artış; faaliyet oranları açısından aktif devir hızı ortalama değerinde azalış, alacak devir hızı ve stok devir hızı ortalama değerlerinde artış; finansal yapı oranları açısından toplam borç/toplam aktif ortalama değerinde azalış, dolayısıyla özsermaye/toplam aktif ortalama değerinde ise artış meydana gelmiştir. Wilcoxon işaretli sıra testine göre Covid-19 öncesi ile Covid-19 dönemi arasında oluşan farklardan nakit oran, ROA ve stok devir hızı anlamlıdır. Covid-19'un çalışmaya dâhil edilen diğer oranlar üzerinde istatistiki açıdan herhangi bir etkisi yoktur.

Genel olarak çalışma sonuçları değerlendirildiğinde cari oran ve nakit orandaki artış firmaların Covid-19 pandemi sürecinde likidite düzeylerini artırdıklarını ve nakit darboğazı yaşamaktan daha uzak olduklarını göstermektedir. Mali yapı oranları bakımından önemli bir etki olmamakla birlikte artan kârlılık nedeniyle özsermayede artış olduğu görülmüştür. Alacak devir hızının ve stok devir hızının artması alacakların likidite değerinin de arttığı anlamına gelmektedir. Covid-19 pandemisi nedeniyle firmaların kârlılığı artmıştır. Bunun temel nedeni firmaların satışlarının artmış olmasıdır. Bu durum da Covid-19 pandemisinin başlangıcında yaşanan ve hala devam eden gıda ürünlerinin tükenmesine ya da kıtlık yaşanabileceğine ilişkin panik havası ile yapılan stoklamalar ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi ile gerçekleşen daha fazla satın alma davranışından kaynaklanıyor olabilir.

Çalışma ilerleyen dönemlerde farklı finansal oranlar kullanılarak tekrarlanabilir ve sonuçlar mevcut çalışma ile karşılaştırılabilir. Bu çalışmanın sonuçlarının Covid-19 pandemisi gibi krizler esnasında yatırım kararları verilirken mevcut yatırımcılara veya potansiyel yatırımcılara katkı sunması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Aifuwa, H. O., Saidu, M., & Aifuwa, S. A. (2020). Coronavirus pandemic outbreak and firms performance in Nigeria. *Management and Human Resource Research Journal*, 9(4), 15-25.
- Amnim, O. E. L., Aipma, O. P. C., & Obiora Fabian, C. (2021). Impact of covid-19 pandemic on liquidity and profitability of firms in Nigeria. *Social Sciences*, 11(3), 1331-1344.
- Arosa, B., Iturralde, T. & Maseda, A. (2010). Ownership structure and firm performance in non-listed firms: Evidence from Spain. *Journal of Family Business Strategy*, 1(2), 88-96.
- Babalola, Y. A., & Abiola, F. R. (2013). Financial ratio analysis of firms: A tool for decision making. *International Journal of Management Sciences*, 1(4), 132-137.
- Bolak, M. (2010). *İşletme finansı*. İstanbul: Birsen Yayınevi.
- Bolek, S. (2021). Food purchasing, preservation, and eating behavior during COVID-19 pandemic: A consumer analysis. *Italian Journal of Food Science*, 33(3), 14-24.
- Cavlak, H. (2020). Covid-19 pandemisinin finansal raporlama üzerindeki olası etkileri: BİST 100 Endeksi'ndeki işletmelerin ara dönem finansal raporlarının incelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(COVID-19 Special Issue), 143-168.
- Chowdhury, M. T., Sarkar, A., Paul, S. K., & Moktadir, M. A. (2020). A case study on strategies to deal with the impacts of COVID-19 pandemic in the food and beverage industry. *Operations Management Research*, 1-13.
- Daryanto, W. M., & Nurfadilah, D. (2018). Financial performance analysis before and after the decline in oil production: Case study in Indonesian oil and gas industry. *International Journal of Engineering & Technology*, 7(3.21), 10-15.
- Debata, B., Patnaik, P., & Mishra, A. (2020). COVID-19 pandemic! It's impact on people, economy, and environment. *Journal of Public Affairs*, 20(4), 1-5.
- Demir, Z. (2020). Covid-19'un BİST 100'deki şirketlerin mali tabloları üzerindeki etkisinin oran yöntemi ile analizi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2), 408-438.
- Devi, S., Warasniasih, N. M. S., Masdiantini, P. R., & Musmini, L. S. (2020). The impact of COVID-19 pandemic on the financial performance of firms on the Indonesia stock exchange. *Journal of Economics, Business, & Accountancy Ventura*, 23(2), 226-242.
- Farfan, K. B., Barriga, G., Lizaraburu, E. R., & Noriega, L. E. (2017). Financial ratio method peruvian listed companies. *Revista Espacios*, 38(38), 1-37.
- Finch, N. (2008). Summary of financial ratios. 30.10.2021 tarihinde http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1099869 adresinden erişildi.
- Hailu, G. (2021). COVID-19 and food processing in Canada. *Canadian Journal of Agricultural Economics*, 69(2), 177-187.
- Ilgaz, B. (2017). Oran analizi.10 Ekim 2021 tarihinde <http://www.bilgaz.net/dosyalar/OranAnalizi.pdf> adresinden erişildi.
- Khan, M. M. (2021). Financial Performance of FMCG companies-post COVID-19. *International Journal of Economics and Management Systems*, 6, 518-526.
- Lai, J., Ma, S., Wang, Y., Cai, Z., Hu, J., Wei, N., ... & Hu, S. (2020). Factors associated with mental health outcomes among health care workers exposed to coronavirus disease 2019. *JAMA Network Open*, 3(3), 1-12.

Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). The socio-economic implications of the coronavirus pandemic (COVID-19): A review. *International journal of surgery*, 78, 185-193.

Özcan, M., (2021). COVID 19 pandemisinin turizm ve ulaştırma işletmelerinin finansal performansına etkisi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 17(Pandemi Özel Sayısı), 3542–3567.

Özdemir, Ü. O., & Akçakanat, Ü. Ö. (2021). Covid-19 pandemisinin turizm ve havayolu sektörlerine mali etkileri üzerine bir araştırma. *Mali Çözüm Dergisi*, 31(165), 89-120.

Pellino, G., & Spinelli, A. (2020). How coronavirus disease 2019 outbreak is impacting colorectal cancer patients in Italy: a long shadow beyond infection. *Diseases of the Colon & Rectum*, 63(6), 720-722.

Shen, H., Fu, M., Pan, H., Yu, Z., & Chen, Y. (2020). The impact of the COVID-19 pandemic on firm performance. *Emerging Markets Finance and Trade*, 56(10), 2213-2230.

Son, N. E. (2021). Impact of covid-19 pandemic on eating habits of the turkish population. *Annals of Clinical and Analytical Medicine*, 12(4), 374-378.

Şahin, M. (2020). The economic and fiscal impacts of the Covid-19 pandemic in Turkey and around the world. H. I. Alkan ve K. Önder (Ed.). *Challenges and Opportunities in the Pathway of Development: Case of Turkey*, (s.91-112). Berlin: Peter Lang.

Taylan, M., Sezgi, C., Bayram, N., Fakili, F., Simsek, A., & Taylan, H. (2021). Estimating the effect of governmental preventive actions on control of covid-19 pandemic in six countries. *Acta Medica Mediterranea*, 37(5): 2483-2494

Yıldırım H., & Kılıç M. (2021). COVID-19'un BIST'te faaliyet gösteren ulaştırma sektörlerinin mali tablolarına etkisi. *Uluslararası Stratejik Boyut Dergisi*, 1(1), 58-70.

Yurdakul, M., & İç, Y. T. (2003). Türk otomotiv firmalarının performans ölçümü ve analizine yönelik TOPSIS yöntemini kullanan bir örnek çalışma. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 18(1), 1-18.

Yücel, S., & Durak, İ. (2021). COVID-19'un BIST imalat sektörü firmalarına olan finansal etkilerinin finansal oranlar ve istatistiksel tekniklerle incelenmesi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (90), 101-126.

1 Kasım 2021 tarihinde www.finnet.com adresinden erişildi.

17 Kasım 2021 tarihinde <https://covid19.saglik.gov.tr> adresinden erişildi.

17 Kasım 2021 tarihinde <https://covid19.who.int/> adresinden erişildi.

17 Kasım 2021 tarihinde <https://www.globaltimes.cn/content/1185119.shtml> adresinden erişildi.

